

EWA KUCHARSKA

ROSJA-CZECZENIA
HISTORIA KONFLIKTU

Spis treści

Wstęp	6
Rozdział I: Stosunki rosyjsko-czeczeńskie poprzez wieki	8
1. Pierwsze kontakty (XVI – XVII wiek).....	8
2. Pierwsze starcia (XVIII wiek).....	9
2.1. Powstanie Mansura.....	11
3. Wojna kaukaska (1816-1864)	13
3.1. Powstanie Szamila	15
4. Od upadku powstania Szamila do czasów radzieckich.....	18
5. W ramach ZSRR.....	21
5.1. Deportacja	25
5.2. Zagłada kultury	28
5.3. Na zesłaniu.....	29
5.4. Powrót z zesłania i restytucja republiki.....	32
5.5. „Spokojne dekady”	36
6. W ostatnich latach istnienia ZSRR (od 1985 r. do jesieni 1991 r.).....	39
7. Ku wojnie (od jesieni 1991 r. do zimy 1994 r.)	42
8. Polityka Rosji w okresie I wojny czeczeńskiej (1994-1996).....	45
Rozdział II: Czeczenia w okresie quasi-niepodległości (1996-1999).....	52
1. Stosunki rosyjsko-czeczeńskie (sierpień 1996 – kwiecień 1997)	52
1.1. Realizacja porozumień chasawjurtowskich.....	52
1.2. Sytuacja polityczna w Czeczenii (wrzesień – grudzień 1996).....	57
1.2.1. „Misja zabita we śnie”	60
1.2.2. Wybory	61

2. Po zwycięstwie katastrofa.....	64
2.1. Rosja-Czeczenia – faza negocjacji	64
2.2. Bój o ropę.....	67
2.3. Odbudowa Czeczenii	68
2.4. Porwania	72
3. Kryzys władzy w Czeczenii	80
3.1. Islamizacja Iczkerii	80
3.2. Walka bez końca	83
4. Ku wojnie.....	88
4.1. Kryzys władzy w Rosji.....	88
4.2. Stosunki rosyjsko-czeczeńskie – faza konfrontacji	91
Rozdział III: Druga wojna czeczeńska (wrzesień 1999 – wrzesień 2001).....	95
1. Przyczyny wybuchu drugiej wojny	95
1.1. Dagestan: próba islamskiego puczu	95
1.2. Zamachy terrorystyczne w Rosji.....	100
2. Wojna rosyjsko-czeczeńska (wrzesień 1999 – luty 2000)	109
2.1. Pierwsza faza walk.....	109
2.2. Walki o Grozny	114
2.3. Blokada informacyjna	117
2.4. Wojna o sukcesję na Kremlu	121
3. Wojna partyzancka (marzec 2000 – wrzesień 2001)	124
4. Reakcje Zachodu	129
5. Portret Iczkerii (wrzesień 1999 – wrzesień 2001)	133
5.1. „Ludzie wśród gruzów”	133
5.2. Uchodźcy	137
Zakończenie	140
Bibliografia	150

Wstęp

Nierozwiązana od czasu rozpadu Związku Radzieckiego kwestia czeczeńska jest jednym z najistotniejszych problemów współczesnej Rosji. Od 1991 roku konflikt czeczeński przeszedł cztery etapy: tzw. czeczeńską rewolucję i rządy Dżochara Dudajewa (1991-1994), pierwszą wojnę czeczeńską (1994-1996), okres quasi-niepodległości Czeczenii oraz drugą wojnę czeczeńską (od 1999 r.), która trwa do dziś.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie najważniejszych faktów, dotyczących polityki Rosji wobec Czeczenii – od momentu zakończenia pierwszej wojny czeczeńskiej (sierpień 1996 r.) do września 2001 roku, przeanalizowanie głównych jej założeń i uwarunkowań, jak również jej ocena pod względem efektywności oraz negatywnego bądź pozytywnego wpływu na wzajemne stosunki.

Cezura początkowa wybrana została w związku z ostrym zwrotem sytuacji politycznej, jaki miał miejsce w Rosji po 1996 roku. Należy pamiętać, że od rozpoczęcia pierestrojki (1985 r.) w Rosji podejmowano próby demokratyzacji życia kraju. Zakończyło się to rozpadem ZSRR. Po 1996 roku Rosja powróciła do koncepcji wielkomocarstwowej polityki, do idei, aby odrodzić się jako mocarstwo, a Czeczenia stała się ofiarą takiego sposobu myślenia.

Cezura końcowa związana jest z zamachami terrorystycznymi dokonаныmi przez islamskich ekstremistów w Stanach Zjednoczonych oraz z powstaniem międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej. Po zniszczeniu nowojorskich wież zmieniła się atmosfera wokół terroryzmu. Rosja w jednej chwili z kolonialnego oprawcy zmieniała się w obrońcę cywilizowanego świata, a Czeczenia spadła do kategorii drugorzędnych frontów walki z terroryzmem.

Praca oparta jest głównie na polskich publikacjach prasowych i relacjach komentatorów: „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej”, „Wprost”, „Polityki”, „Newsweeka” i wielu innych.

W znacznym stopniu wykorzystane zostały także opracowania wydane przez Ośrodek Studiów Wschodnich w Warszawie, który w szerokim spektrum swoich zainteresowań zajmuje się również stosunkami rosyjsko-czeczeńskimi. Szczególnie przydatne okazały się periodyki opracowane przez Ośrodek: „Tydzień na Wschodzie”, „Wiadomości OSW”, „Eurazja” oraz różnego rodzaju analizy i opracowania.

Szeroko wykorzystywanym źródłem były także pozycje książkowe, w szczególności autorstwa Piotra Grochmalskiego, Stanisława Ciesielskiego, Wojciecha Jagielskiego, Anny Politkowskiej, Siergieja Kowalowa i Wojciecha Góreckiego. Wiele cennych informacji dostarczyły też źródła internetowe.

Praca składa się z trzech rozdziałów podzielonych chronologicznie.

Rozdział pierwszy – „Stosunki rosyjsko-czeczeńskie poprzez wieki” – jest wprowadzeniem historycznym do omawianego tematu. Obejmuje okres od epoki carskiej Rosji do zakończenia pierwszej wojny czeczeńskiej w sierpniu 1996 roku. Pokazuje mechanizm i metody kolonizatorskiego zniewolenia Czeczenów, tragedię deportacji górali oraz ich walkę o niezależność, będącą następstwem ogłoszonej w 1991 roku niepodległości Republiki Czeczeńskiej.

Rozdział drugi poświęcony jest polityce Rosji wobec Czeczenii w okresie jej quasi-niepodległości w latach 1996-1999, opisuje także kryzys władzy w republice.

W rozdziale trzecim próbuję rozwiązać „zagadkę” wybuchu drugiej wojny czeczeńskiej. Przedstawiam jej przebieg, zachowanie rosyjskiej armii w stosunku do czeczeńskiej ludności cywilnej oraz reakcje Zachodu na ówczesne wydarzenia.

W toku pisania pracy zetknęłam się z życzliwym nastawieniem wielu osób, którym chciałbym niniejszym gorąco podziękować:

- profesorowi Albinowi Głowackiemu za konstruktywną krytykę, ale i za wsparcie, zrozumienie i mnóstwo dobrych słów,
- mężowi Przemysławowi, który wspierał mnie w chwilach zwątpienia we własne siły,
- wszystkim tym, którzy cierpliwie słuchali moich opowieści o Czeczenii.

Rozdział I

Stosunki rosyjsko-czeczeńskie poprzez wieki

1. Pierwsze kontakty (XVI – XVII wiek)

Czeczenia oraz pozostałe obszary Kaukazu północnego znalazła się w orbicie zainteresowań państwa rosyjskiego już w XVI wieku. Rozpad Złotej Ordy i podbicie przez cara Iwana Groźnego Chanatu Kazańskiego (1552 r.), Astrachańskiego (1556 r.) i Kabardy (1557 r.) otworzyło carskiej Rosji drogę do ekspansji terytorialnej. W 1567 roku naprzeciw ziem czeczeńskich, przy ujściu Sunży do Tereku, Rosjanie wybudowali pierwszą twierdzę Terek¹. W 1588 roku na skrzyżowaniu szlaków handlowych łączących Rosję z Kaukazem, powstało miasto Terek, które stało się dla Moskwy bazą dla ekspansji politycznej i gospodarczej.

Stosunki rosyjsko-czeczeńskie w owym czasie układały się pomyślnie. Kupcy rosyjscy bez problemów podróżowali po dzisiejszej Czeczenii i Inguszetii, prowadząc ożywioną wymianę towarową z zamieszkującymi te tereny ludami, nie spotykali się z wrogością miejscowej ludności. Administracja carska prowadziła swobodną wymianę towarową. Duża część Wajnachów² stała się także sojusznikami Moskwy. Jak pisze S. Ciesielski:

Rosja górskim ludom nie wydawała się wówczas zagrożeniem, przeciwnie – w sytuacji, gdy niebezpieczeństwo zdawało się grozić głównie ze strony Turcji i Persji, stosunki z Moskwą układały się dobrze i uznawane były przez górali za korzystne³.

---

1 P. Grochmalski, *Czeczenia – rys prawdziwy*, Toruń 1999, s. 30.

2 Nazwa zbiorcza określająca blisko spokrewnionych ze sobą językowo i etnicznie Czeczenów i Inguszy.

3 S. Ciesielski, *Studia z dziejów Europy Wschodniej*, [t.] 2, *Rosja-Czeczenia. Dwa stulecia konfliktu*, Wrocław 2003, s. 23.